λόγω της μη αναγνωρίσεως στο αρμόδιο για την εφαρμογή του δικαίου αυτού δικαστήριο της εξουσίας να πράττει, κατά το χρονικό ακριβώς σημείο της εφαρμογής αυτής, οτιδήποτε είναι αναγκαίο ώστε να αποκλείεται η εφαρμογή των εθνικών νομοθετικών διατάξεων που εμποδίζουν, ενδεχομένως, έστω και προσωρινώς, την πλήρη αποτελεσματικότητα των κοινοτικών κανόνων.

Η πλήρης αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου θα θιγόταν εξίσου αν ένας κανόνας εθνικού δικαίου μπορούσε να εμποδίσει το δικαστήριο ενώπιον του οποίου έχει αχθεί μία διεπόμενη από το κοινοτικό δίκαιο διαφορά να διατάξει προσωρινά μέτρα για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της προδικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί σχετικά με την ύπαρξη των προβαλλομένων βάσει του κοινοτικού δικαίου δικαιωμάτων. Εξ αυτού έπεται ότι το δικαστήριο το οποίο, υπό τις περιστάσεις αυτές, θα διέτασσε προσωρινά μέτρα, αν δεν προσέκρουε σε κανόνα του εθνικού δικαίου, υποχρεούται να μην εφαρμόσει τον κανόνα αυτό.

Η ερμηνεία αυτή στοιχεί με το σύστημα που καθιερώνει το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, του οποίου η πρακτική αποτελεσματικότητα θα θιγόταν αν το εθνικό δικαστήριο, το οποίο αναστέλλει την ενώπιόν του διαδικασία έως ότου το Δικαστήριο απαντήσει στο προδικαστικό του ερώτημα, δεν μπορούσε να διατάξει προσωρινά μέτρα ισχύοντα μέχρι την έκδοση της αποφάσεως την οποία θα λάβει μετά την απάντηση του Δικαστηρίου.

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

στην υπόθεση C-213/89 *

I — Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης

1. Αναιρεσείοντες της κύριας δίκης είναι διάφορες εταιρίες διεπόμενες από το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου, μεταξύ των οποίων και η Factortame Ltd, καθώς και οι διαχειριστές και οι μέτοχοι των εταιριών αυτών, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι ισπανοί υπήκοοι. Όλες αυτές οι εταιρίες έχουν την κυριότητα ή την εκμετάλλευση 95 αλιευτικών πλοίων τα οποία, μέχρι τις 31 Μαρτίου 1989, ήταν νηολογημένα ως βρετανικά αλιευτικά πλοία σύμφωνα με τον Merchant Shipping Act 1894 (νόμος περί εμπορικής ναυτιλίας του 1894). 53 από τα πλοία αυτά ήταν, αρχικώς, νηολογημένα στην Ισπανία και έφεραν ισπανική σημαία. Τα 53 αυτά πλοία ενεγράφησαν στο βρετανικό νηολόγιο υπό το καθεστώς του νόμου του 1894 και σε διάφορες ημερομηνίες αρχής γενομένης το 1980. Τα λοιπά 42 πλοία ήταν ανέκαθεν βρετανικά· αγοράστηκαν από τους αναιρεσείοντες κατά διάφορες ημερομηνίες, κυρίως μετά το 1983.

2. Το νομικό καθεστώς όσον αφορά τη νηολόγηση των βρετανικών αλιευτικών πλοίων τροποποιήθηκε ριζικώς με το μέρος II του Merchant Shipping Act 1988 (νόμος περί εμπορικής ναυτιλίας του 1988, στο εξής: νόμος του 1988) και με τους Merchant Shipping (Registration of Fishing Vessels) Regulations 1988 (κανονισμοί του 1988 σχετικά με τη νηολόγηση αλιευτικών πλοίων, στο εξής: κανονι-

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

σμός του 1988· S.I. 1988, αριθ. 1926). Δεν αμφισβητείται ότι το Ηνωμένο Βασίλειο προέβη στην τροποποίηση αυτή προκειμένου να θέσει τέρμα στην πρακτική την καλούμενη « quota hopping », δηλαδή την πρακτική η οποία, κατά το Ηνωμένο Βασίλειο, συνίσταται στη « λεηλασία » των ποσοστώσεών του αλιείας από πλοία φέροντα τη βρετανική σημαία τα οποία όμως δεν είναι, στην πραγματικότητα, βρετανικά.

3. Ο νόμος του 1988 προέβλεψε τη θέσπιση νέου νηολογίου στο οποίο πρέπει να εγγράφονται στο εξής όλα τα βρετανικά αλιευτικά πλοία περιλαμβανομένων και αυτών που είχαν ήδη εγγραφεί στο παλαιό νηολόγιο βάσει του νόμου περί εμπορικής ναυτιλίας του 1894. Ωστόσο, μόνο τα αλιευτικά πλοία που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 14 του νόμου του 1988 μπορούν να εγγράφονται στο νέο νηολόγιο.

4. Συνοπτικώς, οι προβλεπόμενες στο άρθρο 14 του νέου νόμου προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς, είναι οι εξής:

α) *Ιθαγένεια*

Η επί του πλοίου κυριότητα πρέπει να ανήκει καθ' ολοκληρίαν σε βρετανούς υπηκόους ή σε εταιρίες « που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις ».

Το 75 % τουλάχιστον της « είδος επικαρπίας » (beneficial ownership) του πλοίου πρέπει να ανήκει σε βρετανούς υπηκόους ή σε εταιρίες « που συγκεντρώνουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις ».

Μια εταιρία « που συγκεντρώνει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις », εφόσον έχει συσταθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο και έχει στη χώρα αυτή την έδρα της και εφόσον, όσον αφορά τουλάχιστον το 75 % των μετοχών της, τόσο οι « τύποις κύριοι » (legal owners) όσο και « οι απολαύοντες τα εκ της κυριότητας οφέλη » (beneficial owners) είναι βρετανοί υπήκοοι· εξάλλου, το 75 % τουλάχιστον των διαχειριστών πρέπει να είναι βρετανοί υπήκοοι.

Με κανονιστική ρύθμιση εκδιδόμενη κατ' εφαρμογήν του νόμου του 1988, το ποσοστό του 75 % μπορεί να φθάσει μέχρι το 100 %. Μέχρι στιγμής το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής.

Η ίδια προϋπόθεση ιθαγένειας απαιτείται και όσον αφορά κάθε ναυλωτή ή εφοπλιστή πλοίου, είτε πρόκειται περί φυσικού προσώπου είτε περί εταιρίας.

β) *Διαμονή και κατοικία*

Η διαμονή και κατοικία απαιτούνται ως πρόσθετη προϋπόθεση, παράλληλα με την ιθαγένεια.

γ) *Διεύθυνση και εποπτεία*

Τόσο η διαχείριση των πλοίων όσο και η διεύθυνση και η εποπτεία των δραστηριοτήτων τους πρέπει να ασκούνται με βάση το Ηνωμένο Βασίλειο.

5. Ο νόμος και οι κανονισμοί του 1988 τέθηκαν σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1988. Ωστόσο, δυνάμει του άρθρου 13 του ίδιου νόμου, η ισχύς των νηολογήσεων που είχαν γίνει υπό το καθεστώς του προγενεστέρου συστήματος παρατάθηκε, για μια μεταβατική περίοδο, μέχρι τις 31 Μαρτίου 1989.

6. Κατά την έναρξη της διαδικασίας από την οποία ανέκυψε η διαφορά της κύριας δίκης, τα 95 αλιευτικά πλοία των αναιρεσειόντων δεν πληρούσαν μια τουλάχιστον από τις προϋποθέ-

σεις νηολογήσεως του άρθρου 14 του νόμου του 1988 και, επομένως, δεν μπορούσαν να εγγραφούν στο νέο νηολόγιο. Καθώς τα πλοία αυτά δεν μπορούσαν πλέον, μετά την 1η Απριλίου 1989, να αλιεύουν, οι εν λόγω εταιρίες αμφισβήτησαν, με αίτηση δικαστικού ελέγχου, το συμβιβαστό του μέρους II του νόμου του 1988 με το κοινοτικό δίκαιο.

7. Ειδικότερα, με την αίτηση αυτή, που υποβλήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1988 στο High Court of Justice, Queen's Bench Division, οι αναιρεσείοντες ζήτησαν:

i) να αναγνωριστεί ότι οι διατάξεις του μέρους II του νόμου περί εμπορικής ναυτιλίας του 1988 δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής ως προς αυτές διότι μια τέτοια εφαρμογή είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο ειδικότερα προς τα άρθρα 7, 52, 58 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ·

ii) να απαγορευθεί στον Secretary of State να θεωρεί ότι η υφιστάμενη νηολόγηση των πλοίων τους (βάσει του νόμου περί εμπορικής ναυτιλίας του 1894) καθίσταται ανίσχυρη μετά την 1η Απριλίου 1989·

iii) την επιδίκαση αποζημιώσεως·

iv) να ληφθούν προσωρινά μέτρα έως ότου εκδοθεί η οριστική απόφαση.

8. Το Divisional Court του Queen's Bench Division εξέδωσε την απόφασή του στις 10 Μαρτίου 1989. Με την απόφαση αυτή, το εν λόγω δικαστήριο:

i) αναγνώρισε ότι δεν μπορούσε να αποφανθεί επί των ζητημάτων κοινοτικού δικαίου που είχαν ανακύψει κατά τη διαδικασία χωρίς να υποβάλει προηγουμένως αίτηση, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (η αίτηση αυτή αποτελεί το αντικείμενο της υποθέσεως C-221/89, που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου)· και

ii) διέταξε όπως, μέχρι την έκδοση της οριστικής του αποφάσεως ή μέχρι την έκδοση νέας Διατάξεώς του, ανασταλεί ή ισχύς των διατάξεων του μέρους II του νόμου και των κανονισμών του 1988 και να απαγορευθεί στον Secretary of State να εφαρμόζει τις διατάξεις αυτές όσον αφορά καθένα από τους αναιρεσείοντες καθώς και κάθε πλοίο που ανήκει (εν όλω ή εν μέρει) ή βρίσκεται υπό τη διαχείριση, εκμετάλλευση ή ναύλωση κάποιου απ' αυτούς, ώστε να εξακολουθήσει να υφίσταται η νηολόγηση καθενός από τα σκάφη αυτά που είχε γίνει βάσει του νόμου περί εμπορικής ναυτιλίας του 1894.

9. Στις 13 Μαρτίου 1989, ο Secretary of State άσκησεν έφεση κατά της Διατάξεως του Divisional Court για τη λήψη προσωρινών μέτρων. Με απόφαση της 22ας Μαρτίου 1989, το Court of Appeal έκρινε ομόφωνα ότι δυνάμει του βρετανικού Συντάγματος τα δικαστήρια δεν έχουν την εξουσία να αναστέλλουν προσωρινώς την εφαρμογή των νόμων και, όπως ήταν επόμενο, εξαφάνισε τη Διάταξη του Divisional Court, καθιστώντας έτσι δυνατή την άσκηση αναιρέσεως ενώπιον του House of Lords.

II — Η απόφαση του House of Lords της 18ης Μαΐου 1989 (απόφαση περί παραπομπής)

10. Με την απόφασή του της 18ης Μαΐου 1989, το House of Lords διαπίστωσε, καταρχάς, ότι είναι βάσιμοι οι ισχυρισμοί των αναιρεσειόντων σχετικά με την ανεπανόρθωτη ζημία που θα υφίσταντο σε περίπτωση που δεν διατάσσονταν τα ζητούμενα προσωρινά μέτρα και ευδοκιμούσε η κύρια προσφυγή τους.

11. Το House of Lords, ενώπιον του οποίου τέθηκε το ζήτημα αν τα βρετανικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να αναστέλλουν προσωρινώς την εφαρμογή νόμου και να απευθύνουν σχετική επιταγή στον Secretary of State προκειμένου να διασφαλίζονται τα δικαιώματα που ένας διάδικος ισχυρίζεται ότι αντλεί από διατάξεις του κοινοτικού δικαίου έχουσες άμεσο αποτέλεσμα, διαπιστώνει καταρχάς ότι, δυνάμει του εθνικού δικαίου, τα βρετανικά δικαστήρια δεν έχουν την εξουσία να διατάσσουν προσωρινά μέτρα σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης. Η συλλογιστική που οδήγησε το House of Lords στη διαπίστωση αυτή μπορεί να συνοψιστεί ως εξής.

12. Πρώτον, το τεκμήριο ότι ένας εθνικός νόμος συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο, εφόσον δεν έχει διαπιστωθεί το ασυμβίβαστό του και για όσο διάστημα αυτό δεν διαπιστώνεται, δεν επιτρέπει στα βρετανικά δικαστήρια να διατάσσουν προσωρινά μέτρα συνιστάμενα, στην πραγματικότητα, στην αναστολή της εφαρμογής του νόμου αυτού. Συναφώς, το House of Lords επισημαίνει ότι η έκδοση Διατάξεως για τη λήψη των προσωρινών μέτρων που ζητούν οι αναιρεσείοντες μπορεί να τους είναι χρήσιμη μόνο αν, σύμφωνα με τη Διάταξη αυτή, οι κανόνες που έχουν ψηφιστεί από το Κοινοβούλιο ως νόμος του κράτους δεν θα ισχύουν μέχρι κάποια απροσδιόριστη ημερομηνία στο μέλλον. Οποιαδήποτε τέτοιου είδους Διάταξη θα καθόριζε αμετάκλητα υπέρ των αναιρεσειόντων, για διάστημα δύο περίπου ετών, δικαιώματα που θα παρέμεναν κατ' ανάγκη αβέβαια μέχρι την έκδοση από το Δικαστήριο της σχετικής προδικαστικής αποφάσεως.

13. Δεύτερον, ο παλαιός κανόνας του common law, κατά τον οποίο κανένα προσωρινό μέτρο δεν μπορεί να διατάσσεται κατά του Στέμματος, δηλαδή κατά της κυβερνήσεως, εμποδίζει επίσης τη λήψη προσωρινών μέτρων όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης. Σχετικά, το House of Lords επισημαίνει ότι στην υπόθεση Regina κατά Secretary of State for the Home Department, ex parte: Herbage (1987) QB 782, το Divisional Court του Queen's Bench Division έκρινε ότι το άρθρο 31 του Supreme Court Act του 1981 (κανόνας κατά τον οποίο το High Court of Justice μπορεί να διατάσσει προσωρινά μέτρα, εφόσον κρίνει κάτι τέτοιο δίκαιο και ενδεδειγμένο, σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες του υποβάλλεται αίτηση δικαστικού ελέγχου) είχε άρει την ασυλία του Στέμματος όσον αφορά τα προσωρινά μέτρα, η διαπίστωση δε αυτή επικυρώθηκε στη συνέχεια από το Court of Appeal στην υπόθεση Regina κατά Licensing Authority, ex parte: Smith Kline & French Laboratories Ltd (αριθ. 2) (1989) 2 W.L.R., 378. Εντούτοις, κατά το House of Lords, η νομολογία αυτή στηρίζεται σε πεπλανημένη ερμηνεία του Supreme Court Act του 1981. Έτσι, όπως ήταν επόμενο, το House of Lords δεν εφάρμοσε τη νομολογία αυτή, αλλά, με την απόφασή του στην υπό κρίση υπόθεση, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, σύμφωνα με το αγγλικό δίκαιο, τα δικαστήρια δεν είναι αρμόδια να διατάσσουν προσωρινά μέτρα κατά του Στέμματος.

14. Περαιτέρω, το House of Lords διερωτάται αν τα εθνικά δικαστήρια έχουν, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, την εξουσία να διατάσσουν προσωρινά μέτρα, όπως αυτά που αποτελούν το αντικείμενο της υποθέσεως της κύριας δίκης, ανεξαρτήτως του τι προβλέπεται στο εθνικό τους δίκαιο, προκειμένου να προστατεύονται δικαιώματα, οπωσδήποτε άξια προασπίσεως αλλά μη εισέτι βεβαιωθέντα, τα οποία ένας διάδικος ισχυρίζεται ότι αντλεί από το κοινοτικό δίκαιο.

15. Αφού εξέθεσε τις θέσεις των διαδίκων ως προς το ζήτημα αυτό, το House of Lords τονίζει ότι « το κοινοτικό δίκαιο καθιερώνει μια αρχή η οποία, όπως φαίνεται, ομοιάζει σημαντικά προς την αρχή του αγγλικού δικαίου κατά την οποία οι κατά νομοθετική εξουσιοδότηση εκδιδόμενες πράξεις πρέπει να λογίζονται έγκυρες εφόσον δεν έχουν κηρυχθεί ανίσχυρες και για όσο διάστημα δεν κηρύσσονται ανίσχυρες » και παραπέμπει, σχετικά, στην απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979,

Granaria (101/78, ECR 1979, σ. 623). Στη συνέχεια, το ίδιο δικαστήριο αναφέρεται στο σημείο 19 της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 22ας Οκτωβρίου 1977, Foto-Frost (314/85, Συλλογή 1977, σ. 4199), κατά το οποίο « ο κανόνας κατά τον οποίο τα εθνικά δικαστήρια δεν είναι αρμόδια να αναγνωρίζουν τα ίδια την ακυρότητα των κοινοτικών πράξεων μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να επιδέχεται εξαιρέσεις στην περίπτωση διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων ... ».

16. Υπό τις συνθήκες αυτές, το House of Lords έκρινε ότι η διαφορά έθετε πρόβλημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου και, επομένως, αποφάσισε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, να αναστείλει τη διαδικασία έως ότου το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποφανθεί επί των εξής προδικαστικών ερωτημάτων.

« 1) Οσάκις,

i) διάδικος ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ισχυρίζεται ότι αντλεί, βάσει διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, δικαιώματα συνεπαγόμενα άμεσα αποτελέσματα στο εθνικό δίκαιο (τα " προβαλλόμενα δικαιώματα "),

ii) η εφαρμογή συγκεκριμένου εθνικού μέτρου θα στερεί αυτομάτως τον διάδικο αυτό των προβαλλομένων δικαιωμάτων,

iii) υφίστανται σοβαρά επιχειρήματα τόσο υπέρ όσο και κατά της υπάρξεως των προβαλλομένων δικαιωμάτων και το εθνικό δικαστήριο έχει ζητήσει, βάσει του άρθρου 177, την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με το αν υφίστανται τα προβαλλόμενα δικαιώματα,

iv) κατά το εθνικό δίκαιο υπάρχει τεκμήριο ότι το εν λόγω εθνικό μέτρο συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο, εκτός αν και έως ότου κηρυχθεί ασυμβίβαστο,

v) το εθνικό δικαστήριο δεν έχει την εξουσία να διατάξει τη λήψη προσωρινών μέτρων για την προστασία των προβαλλομένων δικαιωμάτων, αναστέλλοντας την εφαρμογή του εθνικού μέτρου ενόσω εκκρεμεί η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως,

vi) ο δικαιούχος ενδέχεται να υποστεί, αν δεν διαταχθούν τα ανωτέρω προσωρινά μέτρα, ανεπανόρθωτη ζημία, εφόσον η προδικαστική απόφαση αναγνωρίσει, τελικά, την ύπαρξη των προβαλλομένων δικαιωμάτων,

το κοινοτικό δίκαιο

α) υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο να διατάξει τα ανωτέρω προσωρινά μέτρα για την προστασία των προβαλλομένων δικαιωμάτων, ή

β) παρέχει στο εθνικό δικαστήριο την εξουσία να διατάξει τέτοια προσωρινά μέτρα για την προστασία των προβαλλομένων δικαιωμάτων;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα 1, σημείο α), και καταφατικής στο ερώτημα 1, σημείο β), βάσει ποίων κριτηρίων πρέπει να ληφθεί η απόφαση σχετικά με το αν πρέπει ή όχι να διαταχθούν τέτοια προσωρινά μέτρα για την προστασία των προβαλλομένων δικαιωμάτων; »

III — Εξέλιξη της διαδικασίας

17. Η απόφαση του House of Lords πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 10 Ιουλίου 1989.

18. Στις 4 Αυγούστου 1989, δηλαδή κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγή σύμφωνα με το άρθρο 169 της Συνθήκης ΕΟΚ, ζητώντας να αναγνωριστεί ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, επιβάλλοντας τις προϋποθέσεις ιθαγενείας του άρθρου 14 του νόμου του 1988, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 7, 52 και 221 της Συνθήκης ΕΟΚ (υπόθεση 246/89, που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου). Με χωριστό δικόγραφο, που κατέθεσε στη γραμματεία του Δικαστηρίου την ίδια ημέρα, η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο να διατάξει, προσωρινώς, την αναστολή της εφαρμογής αυτών των προϋποθέσεων ιθαγενείας όσον αφορά τους υπηκόους άλλων κρατών μελών και τα αλιευτικά πλοία τα οποία, μέχρι τις 31 Μαρτίου 1989, ασκούσαν αλιευτικές δραστηριότητες υπό βρετανική σημαία και με βρετανική άδεια αλιείας. Με τη Διάταξη της 10ης Οκτωβρίου 1989 ο πρόεδρος του Δικαστηρίου δέχθηκε το αίτημα αυτό. Σε εκτέλεση της Διατάξεως αυτής, το Ηνωμένο Βασίλειο εξέδωσε βασιλικό διάταγμα για την τροποποίηση του άρθρου 14 του νόμου του 1988 το οποίο άρχισε να ισχύει από τις 2 Νοεμβρίου 1989.

19. Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί του οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις, στις 26 Οκτωβρίου 1989, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους Götz zur Hausen, νομικό της σύμβουλο, και Peter Oliver, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, στις 8 Νοεμβρίου 1989, η ιρλανδική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Louis J. Dockery, Chief State Solicitor, επικουρούμενο από τον James O'Reilly, Senior Counsel του δικηγορικού συλλόγου Ιρλανδίας, στις 9 Νοεμβρίου 1989, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τους T. J. G. Pratt, Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τους Sir Nicholas Lyell, QC, Solicitor General, Christopher Bellamy, QC, και Christopher Vajda, barrister, και, στις 9 Νοεμβρίου 1989, οι Factortame Ltd και λοιποί, δηλαδή οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης, εκπροσωπούμενοι από τους David Vaughan, QC, Gerald Barling, barrister, David Anderson, barrister, και Stephen Swabey, solicitor, του δικηγορικού γραφείου Thomas Cooper & Stibbard.

20. Με την απόφασή του περί παραπομπής, το House of Lords εξέφρασε την ελπίδα ότι το Δικαστήριο θα εξετάσει την υπό κρίση υπόθεση κατά προτεραιότητα. Όντως, ο πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 55, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού διαδικασίας, την εκδίκαση της υποθέσεως κατά προτεραιότητα.

21. Το Δικαστήριο, κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετ' ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

IV — Γραπτές παρατηρήσεις

Επί του ερωτήματος 1

22. Η *κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου* εκθέτει καταρχάς τα ένδικα μέσα που επιτρέπονται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Συναφώς, επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας δικαστικού ελέγχου, τα βρετανικά δικαστήρια είναι αρμόδια να ακυρώνουν πράξεις των δημόσιων αρχών ένεκα, μεταξύ άλλων, παραβάσεως του κοινοτικού δικαίου. Η αποτελεσματικότητα της ασκήσεως της αρμοδιότητας αυτής επιρρωννύεται από την ελαστικότητα των κανόνων σχετικά με την αναγνώριση της δυνατότητας ασκήσεως ένδικης προσφυγής και από την ταχύτητα διεξαγωγής των σχετικών διαδικασιών.

23. Όσον αφορά τους νόμους, τα δικαστήρια δεν έχουν, κατά το βρετανικό Σύνταγμα, το δικαίωμα να τους ακυρώνουν ή να τους κρίνουν αντισυνταγματικούς. Η κατάσταση παρουσιάζεται διαφορετική όσον αφορά τους νόμους που είναι αντίθετοι προς το κοινοτικό δίκαιο, διότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, του European Communities Act 1972 παρέχει στα δικαστήρια την αρμοδιότητα να αναγνωρίζουν την υπεροχή των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις κοινοτικές διατάξεις. Ωστόσο, το Κοινοβούλιο δεν έχει παράσχει την εξουσία αυτή στα δικαστήρια παρά μόνο όταν αυτά αποφαίνονται οριστικώς και όχι όταν διατάσσουν προσωρινά μέτρα.

24. Οι κανόνες του αγγλικού δικαίου οι οποίοι εμποδίζουν, εν προκειμένω, τη λήψη προσωρινών μέτρων, δηλαδή το τεκμήριο του συμβιβαστού των βρετανικών νόμων με το κοινοτικό δίκαιο και η ασυλία του Στέμματος επί προσωρινών μέτρων, δεν εισάγουν διακρίσεις, διότι δεν καθιερώνουν καμιά διάκριση μεταξύ δικαιωμάτων που απορρέουν από το εσωτερικό δίκαιο και δικαιωμάτων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο.

25. Όσον αφορά το επιχείρημα των αναιρεσειόντων της κύριας δίκης ότι, σε περίπτωση ασκήσεως κατ' αυτών ποινικής διώξεως, η διαδικασία αυτή και, επομένως, η εφαρμογή της επίμαχης νομοθεσίας θα αναστελλόταν σε περίπτωση υποβολής αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου παρατηρεί ότι, στην περίπτωση αυτή, θα αναστελλόταν απλώς η ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου διαδικασία και όχι η εφαρμογή του νόμου.

26. Η μη δυνατότητα παροχής προσωρινής προστασίας, όπως αυτή που ζητείται εν προκειμένω, δικαιολογείται από σοβαρούς λόγους δημοσίας τάξεως, όπως η τήρηση των ουσιαστικών ορίων της δικαστικής εξουσίας και η ασφάλεια του δικαίου.

27. Εξάλλου, επί κοινοτικού επιπέδου, δεν αναγνωρίζεται καταρχήν στους ιδιώτες η δυνατότητα να αμφισβητούν, βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης, την κοινοτική νομοθεσία και, κατά συνέπεια, δεν μπορούν να ζητούν από το Δικαστήριο την αναστολή της εφαρμογής κοινοτικών νομοθετικών διατάξεων, ανεξαρτήτως της σοβαρότητας των αποτελεσμάτων των διατάξεων αυτών επί των εμπορικών τους δραστηριοτήτων. Βεβαίως, η κοινοτική νομοθεσία μπορεί επίσης να αμφισβητηθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, αλλά το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι κάθε κανονισμός που τίθεται σε ισχύ σύμφωνα με τη Συνθήκη πρέπει να τεκμαίρεται έγκυρος για όσο διάστημα το αρμόδιο δικαστήριο δεν τον κηρύσσει ανίσχυρο (απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, Granaria, 101/78, ECR 1979, σ. 623). Καίτοι το Δικαστήριο δεν έχει αποκλείσει ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορεί να έχουν την αρμοδιότητα να αναστέλλουν προσωρινώς την εφαρμογή μιας διατάξεως της κοινοτικής νομοθεσίας (απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1987, Foto-Frost, 314/85, Συλλογή 1987, σ. 4199· βλέπε, επίσης, της υποθέσεις Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG, C-143/88 και C-92/89, απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1991, σ. I-415), το Ηνωμένο Βασίλειο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το αν συμβιβάζεται με την αρχή της ασφαλείας του δικαίου η παροχή στα εθνικά δικαστήρια μιας τέτοιας αρμοδιότητας.

28. Ύστερα από μια σύντομη ανασκόπηση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί προσωρινών μέτρων, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου διαπιστώνει ότι, καθώς προκύπτει, στην πλειονότητα των κρατών μελών φαίνεται ότι είναι αδύνατη, μέσω αιτήσεως λήψεως προσωρινών μέτρων, η μη εφαρμογή της βασικής νομοθεσίας. Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στις Κάτω Χώρες και στην Πορτογαλία, όπου, όπως προκύπτει, υφίστανται ορισμένες πλέον φιλελεύθερες διαδικασίες όσον αφορά την αμφισβήτηση της νομοθεσίας και τη λήψη προσωρινών μέτρων για τη μη εφαρμογή της, δεν είναι προφανές ότι τα δικαστήρια είναι αρμόδια να εκδίδουν

Διατάξεις όπως αυτή που ζητείται στο πλαίσιο της κύριας δίκης.

29. Στη συνέχεια, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου εξετάζει τη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά τα ένδικα μέσα που επιτρέπονται από το εσωτερικό δίκαιο κατά παραβάσεων του κοινοτικού δικαίου. Επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τις αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Comet (45/76, ECR 1976, σ. 2043) και Rewe (33/76, ECR 1976, σ. 1989), ελλείψει κοινοτικής εναρμονίσεως, τα ένδικα αυτά μέσα ρυθμίζονται από τις εθνικές νομοθεσίες, υπό την προϋπόθεση: α) ότι δεν είναι περισσότερο ευνοϊκά απ' ό,τι τα ένδικα μέσα που διέπουν τις εσωτερικές διαφορές ίδιου τύπου (αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων) και β) οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες δεν καθιστούν, ουσιαστικώς, αδύνατη την άσκηση δικαιωμάτων που τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να διασφαλίζουν (αρχή της αποτελεσματικότητας). Εξάλλου, όπως προκύπτει από την απόφαση της 12ης Ιουνίου 1980, Express Dairy Foods Ltd, ειδικότερα σκέψη 12 (130/79, ECR 1980, σ. 1887), δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου η θέσπιση γενικών ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων, πράγμα που μόνο τα αρμόδια κοινοτικά όργανα μπορούν να πράττουν.

30. Κατά την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, από το άμεσο αποτέλεσμα ορισμένων διατάξεων της Συνθήκης δεν μπορούν να δημιουργηθούν νέα ένδικα μέσα εσωτερικού δικαίου. Υπογραμμίζει ότι η θέση αυτή ενισχύεται από την απόφαση της 7ης Ιουλίου 1981, Rewe, « κρουαζιέρες βουτύρου », ειδικότερα σκέψη 44 (158/80, Συλλογή 1981, σ. 1805), κατά την οποία η Συνθήκη « δεν είχε την πρόθεση να δημιουργήσει ενώπιον των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων, προς τον σκοπό διασφαλίσεως του κοινοτικού δικαίου, άλλα μέσα εννόμου προστασίας εκτός των οριζομένων από το εθνικό δίκαιο ».

31. Επομένως, κατά την εν λόγω κυβέρνηση, το Δικαστήριο αναγνωρίζει σιωπηρώς ότι η έκταση της προστασίας δικαιωμάτων δυναμένων να αντιτάσσονται κατά τρόπο άμεσο θα ποικίλλει, ανάλογα με τα κράτη μέλη, μέχρι την εναρμόνισή της από την κοινοτική νομοθεσία. Αποκλειστική επιταγή του κοινοτικού δικαίου είναι τα υφιστάμενα ένδικα βοηθήματα να μην καθίστανται γράμμα κενό περιεχομένου έτσι ώστε να παύει να υφίσταται στην πραγματικότητα οποιοδήποτε ένδικο βοήθημα. Αυτό συνέβη όσον αφορά τις εθνικές νομοθεσίες, ιδίως στις υποθέσεις San Giorgio (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, 199/82, Συλλογή 1983, σ. 3595) και Jules Bianco (απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1988, 331/85, 376/85 και 378/85, Συλλογή 1988, σ. 1099).

32. Τέλος, η αρχή που καθιερώθηκε από το Δικαστήριο με την απόφασή του της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal (106/77, ECR 1978, σ. 629), κατά την οποία τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κοινοτικών διατάξεων και να προστατεύουν τα δικαιώματα που οι τελευταίες απονέμουν στους ιδιώτες αφήνοντας, στην ανάγκη, ανεφάρμοστη, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, αναγνωρίζεται ανεπιφύλακτα από το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου: στην υπόθεση Simmenthal, τα επίμαχα δικαιώματα δεν ήταν θεωρητικά, αλλά είχαν ήδη αναγνωριστεί από το Δικαστήριο με προγενέστερη απόφασή του (απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1976, Simmenthal, 35/76, ECR 1976, σ. 1871)· εξάλλου, η αγωγή που η Simmenthal είχε ασκήσει ενώπιον των ιταλικών δικαστηρίων αποτελούσε ένδικο βοήθημα που αναγνωριζόταν από την εσωτερική έννομη τάξη. Επομένως, η αντίθεση προς την υπό κρίση υπόθεση είναι καταφανής.

33. Από τις προηγούμενες θεωρήσεις προκύπτει, πάντα κατά την ίδια κυβέρνηση, ότι η θέση του Ηνωμένου Βασιλείου όσον αφορά τα ένδικα μέσα είναι απολύτως σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο· κανένα από τα ένδικα αυτά βοηθήματα δεν αποκλείστηκε ούτε εμποδίστηκε εν προκειμένω. Σε μια εξαιρετική περίπτωση, όπως αυτή που αποτελεί το αντικείμενο της υποθέσεως της κύριας δίκης, η προστασία των ιδιωτών διασφαλίζεται από την εξουσία του Δικαστηρίου να αποφαίνεται ταχέως επί πάσης αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως που υποβάλλεται από εθνικό δικαστήριο (άρθρο 55 του κανονι-

σμού διαδικασίας) και από την εξουσία της Επιτροπής να ζητεί, βάσει των άρθρων 169 και 186 της Συνθήκης ΕΟΚ, τη λήψη προσωρινών μέτρων, όπως συνέβη εν προκειμένω.

34. Τέλος, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προτείνει να δοθεί στο ερώτημα 1, στοιχείο β), η απάντηση ότι « το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει στο εθνικό δικαστήριο την αρμοδιότητα να διατάσσει προσωρινά μέτρα, συνιστάμενα στην αναστολή της εφαρμογής εθνικών νομοθετικών διατάξεων, βάσει προβαλλομένων ή θεωρητικών δικαιωμάτων τα οποία αντλούνται από το κοινοτικό δίκαιο και έχουν άμεσο αποτέλεσμα, εφόσον κανένα προς τούτο ένδικο μέσο δεν προβλέπεται από το εσωτερικό δίκαιο ».

35. Η *ιρλανδική κυβέρνηση* παρατηρεί αρχικώς ότι αυτό που έχει σημασία στην υπό κρίση υπόθεση δεν είναι η προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων που οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης απολαύουν δυνάμει διατάξεων του κοινοτικού δικαίου εχουσών άμεσο αποτέλεσμα, αλλά το ζήτημα αν είναι δυνατή ή αναγκαία η λήψη προσωρινών μέτρων έως ότου το εθνικό δικαστήριο αποφασίσει αν οι αναιρεσείοντες απολαύουν τέτοιων δικαιωμάτων και, εφόσον συμβαίνει κάτι τέτοιο, αν τα δικαιώματα αυτά έχουν προβληθεί.

36. Στη συνέχεια, η ίδια κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το Δικαστήριο πάντοτε φάνηκε απρόθυμο να παρέμβει στο πεδίο των εθνικών ενδίκων μέσων που καθιστούν δυνατή την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται στους ιδιώτες από το κοινοτικό δίκαιο, ακόμα και όταν η ύπαρξη των δικαιωμάτων αυτών (ή η προσβολή τους) έχει διαπιστωθεί. Συναφώς, η ιρλανδική κυβέρνηση αναφέρεται στην προαναφερθείσα απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Rewe, από την οποία προκύπτει ότι, ελλείψει κοινοτικών ρυθμίσεων όσον αφορά τα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ασκούμενα ένδικα μέσα, στην εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους εναπόκειται η διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που έχουν άμεσο αποτέλεσμα.

37. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε, με την προαναφερθείσα απόφασή του της 7ης Ιουλίου 1981, Rewe, « κρουαζιέρες βουτούρου », ότι με τη Συνθήκη δεν επιδιώχθηκε η δημιουργία νέων ενδίκων βοηθημάτων τα οποία να ασκούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για την τήρηση του κοινοτικού δικαίου. Η ιρλανδική κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, αν δεν συνέβαινε κάτι τέτοιο, θα υφίστατο καταχρηστική παρέμβαση του Δικαστηρίου στον τρόπο με τον οποίο τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν το κοινοτικό δίκαιο στο πλαίσιο του εσωτερικού τους δικονομικού συστήματος.

38. Κατά την ιρλανδική κυβέρνηση, από τη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας (η προαναφερθείσα απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Comet, και η απόφαση της 10ης Ιουλίου 1980, Mireco, 826/79, ECR 1980, σ. 2559) δεν συνάγεται ότι υφίσταται δικαίωμα για τη λήψη μέτρων προσωρινής προστασίας.

39. Τέλος, η ιρλανδική κυβέρνηση είναι της γνώμης ότι είναι απολύτως απρόσφορο να επιβληθεί η δημιουργία νέων ενδίκων μέσων στο εθνικό δίκαιο. Οι υφιστάμενες μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών αποκλίσεις όσον αφορά το δικαίωμα για προσωρινά μέτρα δεν μπορούν να αρθούν παρά μόνο μέσω νομοθετήσεως του Συμβουλίου. Ελλείψει μιας τέτοιας κοινοτικής πράξεως, κάθε συναφές πρόβλημα που τίθεται από το εθνικό δίκαιο μπορεί να επιλύεται στο πλαίσιο ευθείας προσφυγής ασκούμενης από την Επιτροπή κατά του οικείου κράτους μέλους.

40. Τέλος, η ιρλανδική κυβέρνηση προτείνει να δοθεί στο ερώτημα 1 η απάντηση ότι, σε σχέση με την περίπτωση που αφορά το ερώτημα αυτό: « α) το κοινοτικό δίκαιο δεν υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να διατάσσουν

προσωρινά μέτρα για την προστασία προβαλλόμενων δικαιωμάτων όταν τα εν λόγω δικαστήρια δεν έχουν ούτε την υποχρέωση ούτε την εξουσία, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, να παρέχουν τέτοια προστασία· β) το κοινοτικό δίκαιο δεν αναγνωρίζει στα εθνικά δικαστήρια την εξουσία να διατάσσουν μέτρα προσωρινής προστασίας των προβαλλόμενων δικαιωμάτων σε περίπτωση που το εθνικό δίκαιο δεν παρέχει στο εθνικό δικαστήριο αρμοδιότητα για τη λήψη τέτοιων προσωρινών μέτρων ».

41. Οι *αναιρεσείοντες της κύριας δίκης* παρατηρούν, καταρχάς, ότι ουδέποτε υπαινίχθησαν ότι η χορήγηση προσωρινής προστασίας είναι υποχρεωτική κατά νόμον. Ωστόσο, ενόψει του συγκεκριμένου πλαισίου της υποθέσεως της κύριας δίκης, υποστηρίζουν ότι το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται εν προκειμένω να παράσχει την ενδεδειγμένη προστασία.

42. Στη συνέχεια, προβαίνουν σε ταχεία επισκόπηση της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με το « άμεσο αποτέλεσμα » των κοινοτικών διατάξεων και τον ρόλο των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά τα παρεχόμενα στους ιδιώτες από τις διατάξεις αυτές δικαιώματα.

43. Οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης επισημαίνουν ότι, κατά τη νομολογία αυτή, οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που έχουν « άμεσο αποτέλεσμα » πρέπει να εφαρμόζονται ομοιομόρφως εντός όλων των κρατών μελών αφής στιγμής τίθενται σε ισχύ και καθ' όλη τη διάρκεια της ισχύος τους (αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 1980, Ariete, 811/79, ECR 1980, σ. 2545, η προαναφερθείσα Mireco, καθώς και η προαναφερθείσα απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal). Οι διατάξεις αυτές αποτελούν άμεση πηγή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλα τα πρόσωπα που αφορούν (η προαναφερθείσα απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978 Simmental) και αποτελούν μέρος της νομικής κληρονομίας των πολιτών (απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, Van Gend en Loos, 26/62, ECR 1963, σ. 3). Τα εντεύθεν απορρέοντα δικαιώματα για τους ιδιώτες αντλούνται από τις ίδιες τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και όχι από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου που τις ερμηνεύουν (απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1982, Waterkeyn, 314/81, 315/81 και 316/81 και 83/82, Συλλογή 1982, σ. 4337).

44. Στα εθνικά, ακριβώς, δικαστήρια ανατίθεται η μέριμνα για την έννομη προστασία των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες έλκουν από τις κοινοτικές διατάξεις που έχουν άμεσο αποτέλεσμα (οι προαναφερθείσες αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Rewe και Comet· η απόφαση της 27ης Μαρτίου 1980, Denkavit italiana, 61/79, ECR 1980, σ. 1205). Αυτή η υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων δεν μπορεί ούτε να ατονεί ούτε να μην τηρείται επειδή η Επιτροπή έχει την εξουσία ασκήσεως προσφυγής κατά κράτους μέλους δυνάμει του άρθρου 169 της Συνθήκης και μπορεί, στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας, να πετύχει τη λήψη προσωρινών μέτρων κατ' εφαρμογήν του άρθρου 186 της Συνθήκης. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από την προαναφερθείσα απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, Van Gend en Loos, και την απόφαση της 3ης Απριλίου 1968, Molkerei (28/67, ECR 1969, σ. 143).

45. Οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης υπογραμμίζουν ότι η προστασία που διασφαλίζεται στους ιδιώτες μέσω των εθνικών διατάξεων πρέπει να είναι αποτελεσματική (απόφαση της 9ης Ιουλίου 1985, Bozzetti, 179/84, Συλλογή 1985, σ. 2301, ειδικότερα σκέψη 17) και όχι απλώς συμβολική· πρέπει επίσης η προστασία αυτή να παρέχεται « απευθείας και κατά τρόπο άμεσο » (απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 1968, Salgoil, 13/68, ECR 1968, σ. 453). Παροδική εμπόδιση της πλήρους αποτελεσματικότητας του κοινοτικού δικαίου δεν επιτρέπεται (η προαναφερθείσα απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal, ειδικότερα σκέψη 23). Κατά συνέπεια, κάθε διάταξη εθνικής έννομης τάξης ή κάθε νομοθετική, διοικητική ή δικαστική πρακτική που θα είχε ως αποτέλεσμα να ατονεί η αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου, καθώς τα εθνικά δικαστήρια θα στερούνταν της εξουσίας να εξασφαλίζουν την ενδεδειγμένη προστασία,

είναι, αυτή καθαυτή, ασυμβίβαστη με το κοινοτικό δίκαιο (η προαναφερθείσα απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal· καθώς και οι αποφάσεις της 10ης Απριλίου 1984, Von Colson και Kamann, 14/83, Συλλογή 1984, σ. 1891, και της 15ης Μαΐου 1986, Johnston, 222/84, Συλλογή 1986, σ. 1651).

46. Αυτό ακριβώς συμβαίνει όσον αφορά τους δύο κανόνες του αγγλικού δικαίου που εμποδίζουν τη λήψη των ζητούμενων από τους αναιρεσείοντες της κύριας δίκης προσωρινών μέτρων.

47. Ειδικότερα, το τεκμήριο του συμβιβαστού, όσον αφορά τους βρετανικούς νόμους, έχει ως αποτέλεσμα να στερείται ουσιαστικού αποτελέσματος η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως όσον αφορά την ουσία της υπόθεσης διότι δεν επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο να διατηρήσει την κατάσταση των πραγμάτων όπως αυτή έχει μέχρι την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου. Εφόσον το τεκμήριο αυτό περιορίζει την ελευθερία των εθνικών δικαστηρίων να υποβάλλουν στο Δικαστήριο κάθε ζήτημα κοινοτικού δικαίου του οποίου η διαλεύκανση είναι απαραίτητη προκειμένου να μπορούν να εκδώσουν την απόφασή τους, το εν λόγω τεκμήριο είναι ασυμβίβαστο με την αρχή της « πραγματικής προστασίας » καθώς και το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ.

48. Η κεφαλαιώδης σημασία που το κοινοτικό δίκαιο προσδίδει στην προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται στους ιδιώτες από τις διατάξεις του κατά την περίοδο μεταξύ της υποβολής μιας αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως και της αποφάσεως του Δικαστηρίου επιβεβαιώνεται από την προαναφερθείσα απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1977, Foto-Frost, ειδικότερα σκέψη 19.

49. Ως προς τον κανόνα σχετικά με την ασυλία του Στέμματος όσον αφορά τα προσωρινά μέτρα, οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης επισημαίνουν ότι το εμπόδιο αυτό είναι τεχνητό, διότι, αν αυτοί είχαν αψηφήσει τον νόμο του 1988 και διώκονταν για παράβασή του, το Στέμμα δεν θα μπορούσε να πετύχει την εφαρμογή του νόμου αυτού, διότι το εθνικό δικαστήριο, υποβάλοντας την αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης, θα ανέστελλε τη σχετική διαδικασία και θα προστάτευε τα προβαλλόμενα από τους αναιρεσείοντες δικαιώματα.

50. Εν πάση περιπτώσει, ο κανόνας της ασυλίας του Στέμματος αποτελεί μια ανωμαλία όσον αφορά την άσκηση των απορρεόντων από τις κοινοτικές διατάξεις δικαιωμάτων διότι: α) είναι δυνατό να λαμβάνονται προσωρινά μέτρα κατά οποιουδήποτε καθού, εκτός του Στέμματος, ενώ στην πλειονότητα των περιπτώσεων γίνεται επίκληση των παρεχομένων από το κοινοτικό δίκαιο δικαιωμάτων ακριβώς κατά των αρχών του κράτους, δηλαδή κατά του Στέμματος, και β) είναι δυνατό να διατάσσονται οριστικά μέτρα προστασίας κατά του Στέμματος.

51. Κατά τους αναιρεσείοντες της κύριας δίκης, το κοινοτικό δίκαιο έχει ως αποτέλεσμα να καθίστανται ανεφάρμοστοι οι δύο κανόνες του αγγλικού δικαίου που αποκλείουν τη δυνατότητα λήψεως προσωρινών μέτρων, όπως αυτά που ζητούνται εν προκειμένω στο πλαίσιο της κύριας δίκης. Οι ίδιοι υπογραμμίζουν ότι, σε αντίθετη περίπτωση, το Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε να παραβιάζει κατάφωρα το κοινοτικό δίκαιο σε υποθέσεις όπως η υπό κρίση, επωφελούμενο από το γεγονός ότι, εφόσον ήταν προφανές ότι επρόκειτο να υποβληθεί αίτηση προς το Δικαστήριο για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, οι κάτοχοι των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις κοινοτικές διατάξεις θα στερούνταν προσωρινώς της δυνατότητας ασκήσεώς τους. Μια τέτοια στέρηση δικαιωμάτων θα καθίστατο, στην ουσία, διαρκής στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, δεν θα ήταν δυνατή η άσκηση αγωγής αποζημιώσεως [εφόσον, στο σημερινό στάδιο εξελίξεως του αγγλικού δικαίου, όπως μαρτυρεί η απόφαση του Court of Appeal στην υπόθεση Bourgoin κατά Ministry of Agriculture, Fisheries and Food (1986) QB 716, δεν χωρεί αγωγή αποζημιώσεως κατά του Στέμματος λόγω πα-

ραβάσεως διατάξεως της Συνθήκης, εκτός αν αποδεικνύεται η κακή πίστη του Στέμματος], τα δε δικαιώματα των αναιρεσειόντων ουδέποτε θα ετύγχαναν αναδρομικώς πλήρους προστασίας, υπό οποιαδήποτε άλλη μορφή, όταν πράγματι θα εκδιδόταν η οριστική απόφαση. Απ' όλες αυτές τις διαπιστώσεις προκύπτει πόσο είναι αναγκαία η παροχή, ειδικότερα σε περιπτώσεις όπως η προκείμενη, αποτελεσματικής προστασίας μέσω προσωρινών μέτρων.

52. Τέλος, οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης επισημαίνουν ότι είναι απολύτως άστοχη η αναφορά στην προαναφερθείσα απόφαση της 7ης Ιουλίου 1981, Rewe, « κρουαζιέρες βουτύρου », προκειμένου να δικαιολογηθεί η αδυναμία λήψεως προσωρινών μέτρων και αυτό για τους ακολούθους λόγους. Πρώτον, το ζήτημα σχετικά με το αν είναι αναγκαία η δημιουργία νέων ενδίκων μέσων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για τη λήψη κατάλληλων προσωρινών μέτρων δεν τίθεται, διότι τα ένδικα βοηθήματα που ήδη υφίστανται στο αγγλικό δίκαιο είναι απολύτως ικανοποιητικά· αρκεί εν προκειμένω να παύσουν να εφαρμόζονται οι δυό κανόνες όσον αφορά το τεκμήριο του συμβιβαστού και την ασυλία του Στέμματος. Δεύτερον, και εν πάση περιπτώσει, τα απορρέοντα από την απόφαση αυτή αποτελέσματα νοούνται υπό την επιφύλαξη ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο στις προαναφερθείσες αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Comet και Rewe, και επαναλάβει στην προαναφερθείσα απόφασή του της 9ης Νοεμβρίου 1983, San Giorgio καθώς και σε πολλές άλλες αποφάσεις, σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει οι εθνικές διατάξεις να μπορούν να καθιστούν ουσιαστικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται στους ιδιώτες από τις κοινοτικές διατάξεις. Είναι αδιανόητο να εφαρμόζει το Δικαστήριο την επιφύλαξη αυτή σε υποθέσεις όσον αφορά κανόνες σχετικούς με δικονομικής φύσεως ζητήματα, με διεξαγωγή αποδείξεων ή με παραγραφή, και όχι όσον αφορά ένα κανόνα έχοντα σχέση με την αναγνώριση της δυνατότητας ασκήσεως προσφυγής όπως αυτός που αποτελούσε το αντικείμενο της διαφοράς στην υπόθεση 158/80, Rewe, « κρουαζιέρες βουτύρου ».

53. Τέλος, οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης προτείνουν να δοθεί στο ερώτημα 1 η απάντηση ότι, υπό τις εκτιθέμενες στο ερώτημα αυτό περιστάσεις, « το κοινοτικό δίκαιο προβλέπει ότι τα δικαστήρια των κρατών μελών έχουν την υποχρέωση (ή, τουλάχιστον, την εξουσία) να παρέχουν την ενδεδειγμένη προσωρινή προστασία και να μην εφαρμόζουν, στο μέτρο που παρίσταται ανάγκη, κάθε εθνική νομοθετική διάταξη, κανόνα ή δικαστική πρακτική που συνιστά εμπόδιο στην παροχή πραγματικής προστασίας σε πρόσωπα όπως οι εν λόγω αναιρεσείοντες οι οποίοι επικαλούνται το άμεσο αποτέλεσμα δικαιωμάτων αναγνωριζομένων από το κοινοτικό δίκαιο ».

54. Η *Επιτροπή* προβαίνει, καταρχάς, σε μια σύντομη συγκριτική εξέταση του κοινοτικού δικαίου και των νομοθεσιών των κρατών μελών όσον αφορά τη λήψη προσωρινών μέτρων.

55. Αναφέρει ότι, σε επίπεδο κοινοτικού δικαίου, το άρθρο 185 της Συνθήκης ΕΟΚ προβλέπει, σε περίπτωση προσφυγής ακυρώσεως, τη δυνατότητα αναστολής της εφαρμογής, μέσω λήψεως προσωρινών μέτρων, μιας κοινοτικής διατάξεως « συμπεριλαμβανομένων των κανόνων του πρωτογενούς δικαίου ».

56. Η εξέταση των εθνικών νομοθεσιών οδηγεί την Επιτροπή στο συμπέρασμα ότι τα δίκαια όλων των κρατών μελών, με εξαίρεση το δίκαιο της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, επιτρέπουν στα δικαστήρια να αναστέλλουν την εφαρμογή των διατάξεων που μπορούν να αμφισβητηθούν ενώπιόν τους. Ακόμα και στη Δανία, τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να διατάσσουν τέτοια μέτρα προσωρινής προστασίας σε ορισμένες αυστηρώς προσδιοριζόμενες κατηγορίες δικών δημοσίου δικαίου.

57. Στη συνέχεια, η Επιτροπή υπενθυμίζει τη νομολογία του δικαστηρίου όσον αφορά την προστασία που διασφαλίζουν τα εθνικά δικαστήρια στα δικαιώματα που το κοινοτικό δίκαιο παρέχει στους ιδιώτες.

58. Πρώτ' απ' όλα το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει την ανάγκη υπάρξεως ενδίκων μέσων κατά κάθε αποφάσεως εθνικής αρχής με την οποία δεν αναγνωρίζεται σε ιδιώτη δικαίωμα παρεχόμενο από κοινοτική διάταξη (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1987, Heylens, 222/86, Συλλογή 1987, σ. 4097, και η προαναφερθείσα απόφαση της 15ης Μαΐου 1986, Johnston).

59. Επιπλέον, από τη σχετική νομολογία με τις προσφυγές που ασκούνται από ιδιώτες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων που τους παρέχονται από το κοινοτικό δίκαιο (οι προαναφερθείσες αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, Comet και Rewe) προκύπτει ότι, ελλείψει κοινοτικών ρυθμίσεων, οι δικονομικής φύσεως λεπτομέρειες τέτοιων προσφυγών διέπονται από το εσωτερικό δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων και η αρχή της αποτελεσματικότητας.

60. Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων δεν αφορά άμεσα την υπό κρίση υπόθεση, διότι τα βρετανικά δικαστήρια δεν είναι αρμόδια να διατάσσουν προσωρινά μέτρα κατά του Στέμματος ακόμα και σε περιπτώσεις που εμπλέκεται μόνο το αγγλικό δίκαιο. Αντιθέτως, η αρχή της αποτελεσματικότητας έχει άμεση εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να τηρούν την αρχή αυτή ανεξαρτήτως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Κατά συνέπεια, όταν ένας κανόνας αντίκειται στην αρχή της αποτελεσματικότητας, είναι μάταιο να υποστηρίζεται ότι και σε αντίστοιχες καταστάσεις, όπου τυγχάνει εφαρμογής μόνο το εσωτερικό δίκαιο, ο σχετικός κανόνας εφαρμόζεται κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο (η προαναφερείσα απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, San Giorgio).

61. Κατά την Επιτροπή, η πλέον σημαντική απόφαση όσον αφορά την έκταση εφαρμογής της αρχής της αποτελεσματικότητας είναι αυτή της 9ης Μαρτίου 1978, Simmenthal, ειδικότερα σκέψεις 15, 16 και 21 έως 23. Από την απόφαση αυτή φαίνεται σαφέστατα ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας αποτελεί άμεση και αναπόφευκτη συνέπεια της έννοιας της δυνατότητας απευθείας εφαρμογής. Πράγματι, δεν θα είχε νόημα να υποστηριχθεί ότι ορισμένες κοινοτικές διατάξεις μπορούν να προβάλλονται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, αν κάθε προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή μπορούσε, στην πραγματικότητα, να ματαιώνεται από εθνικές διατάξεις σχετικές με ένδικα μέσα ή δικονομικής φύσεως λεπτομέρειες.

62. Εξ αυτού προκύπτει ότι τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να μεριμνούν ώστε οι διάδικοι που επικαλούνται ενώπιόν τους κοινοτικές διατάξεις έχουσες άμεσο αποτέλεσμα να διαθέτουν αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα από το εθνικό δίκαιο προκειμένου να επιτυγχάνουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων που αντλούν από τις διατάξεις αυτές. Κατά την Επιτροπή, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να έχουν την εξουσία να διατάσσουν προσωρινά μέτρα, χωρίς όμως να υποχρεούνται προς τούτο οσάκις ένας διάδικος επικαλείται μια απευθείας εφαρμοστέα διάταξη κοινοτικού δικαίου.

63. Το γεγονός ότι κατά το εθνικό δίκαιο η επίμαχη διάταξη τεκμαίρεται ότι συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο για όσο χρόνο δεν διαπιστώνεται το ασυμβίβαστό της δεν αποτελεί, λογικώς, κανένα εμπόδιο για τη λήψη προσωρινών μέτρων τα οποία να αναστέλλουν την εφαρμογή της. Το ίδιο τεκμήριο υφίσταται και στο κοινοτικό δίκαιο (η προαναφερθείσα απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, Granaria), αλλά αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να αναστέλλει, δυνάμει του άρθρου 185 της Συνθήκης, την εφαρμογή κοινοτικών διατάξεων

μέσω προσωρινών μέτρων. Εξάλλου, κατά το αγγλικό δίκαιο, τα μέτρα που λαμβάνουν οι τοπικές αρχές τεκμαίρονται επίσης έγκυρα, αλλά αυτό δεν εμποδίζει τα δικαστήρια να αναστέλλουν την εφαρμογή τους με αποφάσεις προσωρινής ισχύος [βλέπε υπό την έννοια αυτή: De Falco κατά Crawley BC (1980) All ER 913 (CA)· επίσης Regina κατά Kemrington and Chelsea Royal LBC, ex parte: Hammel (1989) All ER 1201 (CA)].

64. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, η ζημία που θα υφίσταντο οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης θα ήταν ανεπανόρθωτη σε περίπτωση που δεν θα διατάσσονταν τα ζητούμενα προσωρινά μέτρα και ευδοκιμούσε η κύρια προσφυγή τους, εφόσον οι αναιρεσείοντες δεν θα έχουν προφανώς τη δυνατότητα να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως, ενόψει της προαναφερθείσας απόφασης του Court of Appeal στην υπόθεση Bourgoin.

65. Κατά την Επιτροπή, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πιθανότητα ανεπανόρθωτης ζημίας συνεπάγεται, κατ' ανάγκην, ότι το μόνο αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα είναι η αίτηση λήψεως προσωρινών μέτρων. Αν ένας διάδικος δεν μπορεί να πετύχει ούτε τη λήψη μέτρων προσωρινής προστασίας, ώστε να μπορεί να προλάβει τη σχετική ζημία, ούτε αποζημίωση ex post facto, αυτό σημαίνει ότι το εν λόγω πρόσωπο αναμφισβήτητα στερείται κάθε αποτελεσματικού ενδίκου μέσου για την υλοποίηση των δικαιωμάτων του. Το γεγονός ότι η απουσία κάθε έννομης προστασίας δεν είναι παρά προσωρινή δεν δικαιολογεί την κατάσταση αυτή, διότι, σύμφωνα με τη σκέψη 23 της προαναφερθείσας αποφάσεως Simmenthal, ακόμα και η προσωρινή απουσία αποτελεσματικής έννομης προστασίας είναι αντίθετη προς την αρχή της αποτελεσματικότητας.

66. Καταλήγοντας, η Επιτροπή προτείνει να δοθεί στο ερώτημα 1 η απάντηση ότι « η υποχρέωση που έχουν τα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν το συνεπαγόμενο άμεσα αποτελέσματα κοινοτικό δίκαιο και να προστατεύουν τα δικαιώματα που αυτό παρέχει στους ιδιώτες περιλαμβάνει και την υποχρέωση να εξετάζουν αν πρέπει να παρέχεται προσωρινή προστασία στα δικαιώματα που προβάλλονται κατά των αρχών κράτους μέλους ώστε να αποφεύγεται ανεπανόρθωτη ζημία και, εφόσον παρίσταται ανάγκη, να διατάσσουν τα ανάλογα μέτρα προσωρινής προστασίας ».

Επί του ερωτήματος 2

67. Η *κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου* επισημαίνει ότι, ενόψει της απαντήσεως που προτείνει να δοθεί στο ερώτημα 1, σημείο β), παρέλκει η απάντηση στα λοιπά ερωτήματα του House of Lords.

68. Κατά τη γνώμη της *ιρλανδικής κυβερνήσεως*, ενόψει της απαντήσεως που προτείνεται στο ερώτημα 1, δεν συντρέχει λόγος να δοθεί απάντηση στο ερώτημα 2. Ωστόσο, σε περίπτωση που το Δικαστήριο απαντήσει στο ερώτημα αυτό, η ιρλανδική κυβέρνηση του προτείνει να αποφανθεί ότι « οι προϋποθέσεις χορηγήσεως από εθνικό δικαστήριο μιας τέτοιας προσωρινής προστασίας ανάγονται αποκλειστικά στο εθνικό δίκαιο, με τη μόνη επιφύλαξη ότι οι προϋποθέσεις αυτές δεν πρέπει να συνεπάγονται καμιά δυσμενή διάκριση για το κοινοτικό δίκαιο σε σχέση με το εθνικό δίκαιο ούτε πρέπει να αντίκεινται στην απαγόρευση οποιασδήποτε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας που θέτει το άρθρο 7 της Συνθήκης ΕΟΚ ».

69. Οι *αναιρεσείοντες της κύριας δίκης* παρατηρούν ότι, σε περίπτωση που το Δικαστήριο απαντήσει στο πρώτο ερώτημα ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να διατάσσουν προσωρινά μέτρα, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο αφήνει τα κράτη μέλη ελεύθερα να καθορίζουν τα κριτήρια για την άσκηση της εξουσίας αυτής, υπό τον όρο πάντοτε ότι τα κριτήρια

αυτά ούτε ορίζονται ούτε εν πάση περιπτώσει εφαρμόζονται: α) κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό απ' ό,τι συμβαίνει όταν δεν εμπλέκονται δικαιώματα εκ του κοινοτικού δικαίου ή β) εν πάση περιπτώσει, κατά τρόπο ώστε η επίτευξη της προστασίας των δικαιωμάτων αυτών να καθίσταται σχεδόν αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερής.

70. Για τον λόγο αυτό, κατάλληλα κριτήρια είναι αυτά που τα αγγλικά δικαστήρια εφαρμόζουν σήμερα όσον αφορά προσωρινά μέτρα και τα οποία συνεπάγονται ότι το δικαστήριο εξετάζει: α) αν υφίσταται ένα σημαντικό σημείο επί του οποίου θα πρέπει να αποφανθούν ή, με άλλα λόγια, αν υφίσταται « όντως η πιθανότητα να ευδοκιμήσει » η σχετική προσφυγή [συναφώς, οι αναιρεσείοντες αναφέρονται, ιδίως, στην απόφαση του House of Lords στην υπόθεση American Cyanamid κατά Ethicon (1975) A.C. 396]· β) αν, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο σημείο α), είναι δυνατή η επιδίκαση αποζημιώσεως και αν, σε μια τέτοια περίπτωση, κάτι τέτοιο αποτελεί ικανοποιητική αποκατάσταση για τον έναν ή τον άλλον διάδικο· γ) αν δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, σε ποιο σημείο εξισορροπούνται κατά τρόπο ικανοποιητικό τα συμφέροντα των διαδίκων. Στο πλαίσιο της τελευταίας αυτής εξετάσεως, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει ιδίως να σταθμίσει τις συνέπειες που θα είχε για τον αιτούντα η άρνηση της ζητουμένης προσωρινής προστασίας και, για τον καθού, η παροχή της. Το ίδιο δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη οποιοδήποτε άλλο στοιχείο όπως, π.χ., το γεγονός ότι ο αιτών καθυστέρησε να ζητήσει προσωρινή προστασία ή, πράγμα που είναι σημαντικό εν προκειμένω, τη σχέση αλληλοεξαρτήσεως μεταξύ των δικαιωμάτων των ιδιωτών και του γενικού συμφέροντος.

71. Στη συνέχεια, οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης εκθέτουν λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους αυτοί ικανοποιούν όλα τα προαναφερθέντα κριτήρια.

72. Η *Επιτροπή* επισημαίνει, καταρχάς, ότι τα κριτήρια για τη λήψη από το Δικαστήριο προσωρινών μέτρων είναι, σύμφωνα με το άρθρο 83, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας, όπως αυτός έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, τα ακόλουθα: ο αιτών πρέπει να αποδεικνύει το καταρχήν βάσιμο των αιτημάτων της κύριας προσφυγής του καθώς και την ύπαρξη επείγοντος λόγω του οποίου τα προσωρινά μέτρα είναι αναγκαία προς αποφυγή σοβαρής και ανεπανόρθωτης ζημίας. Καίτοι, κατά το άρθρο 86, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να εξαρτήσει την εκτέλεση της σχετικής Διατάξεως από εγγυοδοσία του αιτούντος, ο όρος αυτός σπανίως τίθεται από το Δικαστήριο.

73. Όσον αφορά το αγγλικό δίκαιο, τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμόζονται για την παροχή προσωρινής προστασίας προκύπτουν: α) από τις προαναφερθείσες αποφάσεις de Falco και Hammel, οι οποίες αφορούν τη λήψη προσωρινών μέτρων κατά δημοσίων οργάνων εκτός του Στέμματος, όπως είναι τα όργανα τοπικής αυτοδιοικήσεως· β) από την απόφαση του House of Lords στην προαναφερθείσα υπόθεση American Cyanamid, όπου επρόκειτο για τη λήψη προσωρινών μέτρων σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ ιδιωτών. Η Επιτροπή αναφέρει ότι, σύμφωνα με την τελευταία αυτή απόφαση, τα βρετανικά δικαστήρια πρέπει καταρχάς να διαπιστώνουν μετά βεβαιότητας ότι οι αξιώσεις του αιτούντος δεν είναι ούτε ανυπόστατες ούτε καταχρηστικές· εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, η διαφορά ρυθμίζεται διά της αντισταθμίσεως των εκατέρωθεν υφισταμένων συμφερόντων· τέλος, σε περίπτωση που τα δικαστήρια διατάσσουν τα ζητηθέντα προσωρινά μέτρα, ο αιτών αναλαμβάνει την υποχρέωση ενδεχόμενης καταβολής σχετικής αποζημιώσεως (« cross-undertaking in damages »).

74. Στη συνέχεια, η Επιτροπή παρατηρεί ότι τίποτα δεν εμποδίζει τα αγγλικά δικαστήρια να εφαρμόσουν το ήδη θεσπισθέν από τη νομολογία τους κριτήριο για τη λήψη μέτρων

προσωρινής προστασίας κατά των αρχών της τοπικής αυτοδιοικήσεως.

75. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να αναγνωρισθεί ότι, σύμφωνα με τις γενικές αρχές, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να εξετάζουν τα ακόλουθα στοιχεία: i) το προφανώς βάσιμο της επιχειρηματολογίας του αιτούντος· δεν διέπεται από το κοινοτικό δίκαιο ο προσδιορισμός του αν πρέπει ο αιτών να προβάλλει σοβαρούς ισχυρισμούς (υπόθεση American Cyanamid) ή ισχυρισμούς από τους οποίους απλώς τεκμαίρεται το βάσιμο των αξιώσεών του (άρθρο 83, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας του Δικαστηρίου) ή τεκμαίρεται μετά βεβαιότητας το βάσιμο αυτών (υποθέσεις de Falco και Hammel)· ii) τα εθνικά δικαστήρια πρέπει επίσης να σταθμίζουν τα εμπλεκόμενα συμφέροντα, πράγμα που συνεπάγεται θεωρήσεις σχετικά με το επείγον, τον κίνδυνο ανεπανόρθωτης ζημίας και το γενικό συμφέρον. Όταν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, ο αιτών στερείται του δικαιώματός του να ασκεί τις οικονομικές του δραστηριότητες μέχρι το πέρας της διαδικασίας της κύριας δίκης, στην εξέταση αυτή πρέπει να προσδοθεί όλως ιδιαίτερη σημασία. Κατά μείζονα λόγο αυτό ισχύει και όταν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, ο αιτών διατρέχει τον κίνδυνο πτωχεύσεως.

76. Κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι δεν μπορεί να ζητηθεί, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, « cross-undertaking » δεν συνιστά κατ' ανάγκην εμπόδιο για τη λήψη προσωρινών μέτρων.

77. Τέλος, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι σε καμιά περίπτωση κάποια από τις περιστάσεις που είναι δυνατό να δικαιολογούν την άρνηση λήψεως προσωρινών μέτρων, είτε λαμβανόμενη χωριστά είτε από κοινού με άλλες περιστάσεις, δεν μπορεί να εμποδίσει, κατά τρόπο απόλυτο, την παροχή αυτής της προστασίας, διότι κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με στέρηση των πολιτών από ένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα. Το γεγονός, παραδείγματος χάρη, ότι η βαλλόμενη διάταξη αποτελεί άμεση εφαρμογή νόμου δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείεται αυτομάτως η αναστολή του.

78. Τέλος, η Επιτροπή προτείνει να δοθεί στο ερώτημα 2 η απάντηση ότι « τα εθνικά δικαστήρια, όταν αποφαίνονται επί αιτήσεως για τη λήψη μέτρων προσωρινής προστασίας, οφείλουν να σταθμίζουν τα εμπλεκόμενα σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση συμφέροντα χωρίς να θεωρούν ότι μια συγκεκριμένη περίσταση ή μία σειρά περιστάσεων μπορεί, κατά γενικό τρόπο, να εμποδίσει, κατά τρόπο απόλυτο, την παροχή της προστασίας αυτής· εξάλλου, τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμόζουν τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορεί να είναι λιγότερο ευνοϊκά για τους πολίτες απ' ό,τι αυτά που ισχύουν, σε ανάλογες καταστάσεις, όπου εμπλέκεται μόνο το εσωτερικό δίκαιο ».

Κ. Ν. Κακούρης
εισηγητής δικαστής